

Posudek diplomové práce

K společenskému postavení židovské menšiny v Německu v letech 1871-1890

Helena Plíčková

Práce se zabývá společenským postavením židovské menšiny v Německu v prvních desetiletích císařství z pohledu sociálních dějin s důrazem na dějiny každodennosti. Řeší základní otázky: proč přes zdánlivě úspěšnou asimilaci, respektive akulturaci, se židé koncem sedmdesátých a během osmdesátých let stali znovu terčem nenávistných útoků.

V úvodu se nejdříve autorka úspěšně vyrovnala s terminologií. Souhlasím s řešením: „za židy jsou považováni všichni, kdo své židovství jakkoli řeší, tj. buď se k němu sami hlásí nebo naopak v případě konvertitů je pro ně zdrojem neustálých úvah a nutkání, zaujmout k němu jakýkoli (i negativní) postoj.“ Do úvodu zahrнула velmi profesionálně vypracovaný stav bádání a její přístup k problematice paměti.

Práce čerpala z 39 nevydaných i vydaných ego-dokumentů, privátních deníků, korespondencí, autobiografií, pamětí, rodinných historií. Polovinu z nich tvořily nevydané strojové přepisy i rukopisy z digitalizovaných sbírek Leo Baeck Institute v New Yorku, druhá polovina byla vydaná knižně. Využila i reprezentativní vzorek dobového tisku.

Vycházela ze studia historiografie německé, české, anglo-saské, izraelské, polské a v překladech do češtiny využila i studie francouzských, italských aj. autorů. Z německé historiografie se opřela především o díla Hanse-Ulricha Wehlera, Thomase Nipperdeye, Volkera Ullricha, Helmuta Böhmeho, Maria Rainera Lepsia, Detleva Peukeurta, Jürgena Kocky, Gerda Hohorsta, Joachima Radkaua. Z „moderní židovské historiografie“ neopomněla práce Heinricha Graetze, Fritze Sterna, Moshe Zimmermanna, Shulamit Volkovové. Z německých historiků starší generace zmínila i profesora Arno Herziga, který se velmi zasloužil o rozvoj spolupráce FF UK s hamburskou univerzitou. Z mnoha autorů věnujících se antisemitismu vyzvedla dílo Petera Pulzera, Hanse Rosenberga či Olafa Blaschkeho.

Jako jednoznačně pozitivní skutečnost lze ocenit její práci s odbornými časopisy (Current Sociology, Historische Zeitschrift, Archiv für Sozialgeschichte, Judaica, Leo Baeck Institute Yearbook ad.)

V první kapitole se věnuje emancipačnímu procesu, velmi podrobně a informačně hutným způsobem analyzovala postoj v dílčích německých státech k emancipaci, uvedla řadu konkrétních osobností, statistických dat. K pogromům v Rusku na přelomu 19. a 20. století mohla využít i české studie: Protižidovské stereotypy a křesťanská společnost na přelomu 19. a 20. století, ed. Zbyněk Vydra, Pardubice 2007; Vydra, Zbyněk, Židovská otázka v carském Rusku 1881-1906: vláda, Židé a antisemitismus, Pardubice 2006 ad. Souhlasím s jejím přístupem ke třídám: „Společenské třídy chápu spíše ve weberovsko-bourdieovském smyslu než v marxistickém, tzn. že rozdělení na ekonomickém základě považuji sice za důležité, ale rozhodující je podle mě odměna, kterou lidé na trhu dostávají, tj. status.“

Ve druhé kapitole se velmi úspěšně věnuje rodině, endogamii, sňatkům, výchově. Vychází z toho, že „Německo-židovská menšina byla početně malá, ale presto přesevším díky svým zahraničním odnožím dostatečně velká a zajímavá.“ Popsala na příkladech z nevydaných a vydaných pramenů mj. problematiku sbírání zkušeností v zahraničí či v německých zemích. Jedna z jejích základních tezí byla: „Většina německých židů se navíc nechtěla asimilovat, jak požadovala a představovala si majorita, ale akulturovat.“ Velmi obsáhle, zdařile a fundovaně se věnovala svatební „politice“, sexu, mateřství, úloze matky a otce při výchově a vedení domácnosti, obřízce, svátkům, zbožnosti, košer jídlům, rozvodům ap. Zajímavý je např. její postřeh: „Měšťanské hodnoty a náhled, co je povinností ženy a jak se má správná choť chovat, se příliš neodlišovaly, ať už šlo o manželku židovskou, křesťanskou, českou nebo německou.“ Autorka místy komparovala danou problematiku s národními dějinami např. „Tezi Marion Kaplanové, že židovská žena byla strážkyní tradic a zároveň ta, kdo je přizpůsoboval požadavkům moderní doby a života, je podle mého názoru třeba odmítnout. Myšlenka uchování tradice jako svaté povinnosti ženy spolu s požadavkem její větší angažovanosti na tomto poli se totiž nevyskytuje pouze u židovské menšiny. Typická byla například i pro české obrozence...“.

Ve třetí kapitole se autorka zaměřila na vzdělání a zaměstnání z pozice jejich důležitosti pro vertikální migraci. Základní teze při tom byla: „Děti z židovských rodin dosahovaly obecně vyššího vzdělání než průměrná populace, a to se týkalo i žen a dívek. Židovská menšina vykazovala vůbec menší počet analfabetů, byla v průměru vzdělanější, více jedinců dosahovalo vyššího vzdělání – maturity či univerzitního diplomu.“ Věnovala se popisu jednotlivých typů škol, které mohly navštěvovat židovské děti, mimo jiné konstatovala, že

z pramenů vyplývá, že během výuky judaismu a hebrejštiny zažívaly děti nudu. V případě školní docházky dívek diplomantka analyzovala základní školy, soukromé dívčí ústavy, privátní výuku. Dále se věnovala zaměstnání, což zdůvodnila: „Pokud židovská menšina měla nadpoměrné zastoupení v oblasti vzdělání, pak v případě struktury zaměstnání její specifická ještě více vynikla.“

Ve čtvrté kapitole analyzovala veřejný život, reprezentaci, sport, dovolenou, monarchismus, vlastenectví, postoj k Bismarckovi, volby, organizace a spolky zřizované židovskou obcí, vztah k majoritě, antisemitismus, „poznávací znamení“ a hlavní mýty spjaté s židovstvím.

Téměř desetistránkový závěr (na FF zcela ojedinělý rozsah) shrnuje hlavní závěry, přičemž zahrnuje i návrhy na další směřování výzkumu: „Pokud židovská, obzvláště německo-židovská, historiografie něco potřebuje, pak je to komparativní a internacionální přístup, ať už na poli dalšího výzkumu antisemitismu, akulturace či vztahu a styku mezi polským a židovským obyvatelstvem ve východních provinciích země, především Poznaňsku. Pozornost by si také rozhodně zasloužila problematika percepce jidiš, zvláště mezi 'pruskými Ostjuden' a případně i otázka kriminality a (ne)existence podsvětí, jež byla tak silně zprofanována antisemitskými ideologi.“

Metodologicky jde o práci neobyčejně vyspělou, autorka se skvěle orientuje v nejnovějších trendech mj. oral history, židovské identity, otázka paměti, ego dokumenty ap.

Diplomantka pracovala během diplomového semináře s mimořádnou pílí a zaujetím, což se projevilo na precizním osvojení si základních metod práce historika, perfektní bibliografické přípravě, pečlivém seznámení se s dosavadní odbornou a populárně vědní literaturou k danému tématu. Opět se v jejím případě prokázalo, že studenti, kteří absolvují část studia v zahraničí, předkládají velmi kvalitní práce. Autorka výborně zužitkovala studia na Univerzitě v Basileji a Univerzitě Ludvíka Maxmiliána v Mnichově, kde konzultovala problematiku diplomové práce se zahraničními odborníky, což se také projevilo na kvalitě jejího textu.

Pasáže podepřené studiem nevydaných a vydaných dokumentů a odborné literatury se vyznačují vysokou kvalitou. Autorka vynikajícím způsobem využila prameny, často z nich cituje a vyvozuje příslušné závěry. V tomto směru zásadně překročila práce standardní kompilační úroveň diplomových prací. Vedle originality tématu a heuristické základny je jejím nesporným kladem také jednoduchá a přehledná struktura. Text doplnila řadou bibliografických odkazů.

Po formální stránce je studie standardně vybavena, plně vyhovuje požadavkům kladeným na tento typ práce. Jazyková stránka je na výborné úrovni, úprava práce vysoce profesionální.

K zásadnějším připomínkám patří pouze skutečnost, že autorka uváděla citáty přeložené do češtiny v textu německy v poznámkách pod čarou. Vzhledem k tomu, že jde o němčinu 19. století, nevidím k tomu důvod. Nicméně uznávám, že některé termíny z židovské komunity mohou být obtížně překládány. V seznamu použité literatury bych názvy časopisů nezkracoval. Z drobných překlepů a opomenutí jmenuji: Rakouskem-Uherskem, Postavení Kancléře, mezi ruským Židy.

Celkově se dá konstatovat, že Helena Plíčková odevzdala vynikající erudovanou a nápaditou diplomovou práci s převažující analytickou metodou, s využitím řady metodologických postupů z řady humanitních oborů (především historie, sociálních a hospodářských dějin). Do značné míry ji lze považovat za původní pramennou studii.

Práci plně doporučuji k obhajobě a navrhuji na uznání za rigorózní práci pro udělení titulu PhDr.

Navrhované hodnocení: výborně

V Praze, 13. září 2011

Doc. PhDr. František Stellner, Ph.D.